

## צבי לוז: איליין ויורם

בחצות ססה איליין. ליויתיה לבדי.

חדר המתנה לילי בנמל-תעופה, באור צהוב-כהה, ברצפות מטונפות, בתנועה מועטה של נוסעים חיורים, פקידות-קבלה לאות, דיילות רשמיות—הוא רקע בלתי-רומנטי. אכן, למזלנו. גם הפרידה היתה קצרה, עניינית, כמעשה יום-יום. פתאום נשקה לי בחפזה. בתנועה לא מכוונת נגעו שפתייה בזווית פי ולא בשפתי, וכך לא החזרתי בנשיקה. כבר לא חיפשנו דבר מיוחד. לאורך מסלול-היציאה, המגודר שכבת-ברזל נמוכה, גיענעה בידה, חזור והנע מוכנית, וחייכה באופן האמריקאי (חיוך אמריקאי עדיין מהמם אותי. מה יש בו, תמימות גמורה? חוצפה? טיפשות?) ובידה האחרת גררה את תיקה הכבד, שמשך את כתפה מטה. מגבה לא היתה נחמדה כל-כך. יכולתי לראות, ברגעים אחרונים, כמו בראייה ראשונה, את תורפותיה הגלויות: את ירכיה שנחשפו מבעד לשמלונת, לא עבות אך לא מוצקות (אכן, שוקיה מלוטשים להלל, אחר שעות שופון על החוף), את גורתה הרפה מדי, את עגבותיה העגולות, העודפות מעט באיזו דשנות גלותית, שאפילו שחיה ממושכת לא תועיל להן. ערפה היה מעורר רחמים, משום-מה, בשערו הגזוז ובסרט המקיפו. יכולתי לעקוף ולראותה שוב מפניה. מן החזית היא עושה רושם אחר. לא עקפתי. האמת, קצר-רוח הייתי לראותה נעלמת במסלול-ההמראה החשוך. מיד הסתלקתי, בלא לראות את הטיסה הטראנס-אטלנטית.

חזרתי באופנוע למעון-הסטודנטים ולא הביתה. איני יכול לשאת את הורי הטובים בימים כאלה. בחופשת-הקיץ ממילא מועטים הסטודנטים שנשארים במעון. אסף, חברי לחדר, מגויס זה שבועיים למילואים. הייתי עייף מליל-שימורים, מלילות-שימורים רבים, ולמחרת ישנתי רוב היום. בערב לא יצאתי. לא עשיתי, בעצם, שום דבר מיוחד. לא חשבתי הרבה, אפילו. סידרתי מעט את חפצי, מתכוון לעזיבה. הערב עבר מאליו. ביום השני שוב איחרתי לישון. שינה מזורה נפלה עלי. בעצם, שלושה ימים כמעט לא יצאתי מהחדר, פרט לקנייה מהירה של כיכר-לחם, גבינה ובקבוקי חלב.

ביום השלישי התקלחתי והתגלחתי לראשונה. יצאתי לטלפון הציבורי בפרוודור, אך לא מצאתי אסימון בארנקי. לא טילפנתי לאמירה. לבדי דהרתי באופנוע אל חוף הים. היתה שקיעה של משוררים. על המים הרבים, על החול, על גבעות הכורכר, שפוך מצב-רוח מופלא. לא רציתי במצב-רוח וחזרתי בגסיעה מהירה אל המעון. הוצאתי את העבודה הסמינריונית שלי, הממתינה במגירה זה שבועות אחדים. זכרתי שצריך אני להגישה עד מחצית החודש לפרופסור ענבר, מורי ורבי. בדיפדוף מהיר גוכחתי לראות שהעבודה גמורה, וצריך רק להעתיקה. חורף, אביב

וראשית קיץ, בימים שלא הייתי עם איליין, שקדתי על "גורמים היסטוריים של תמורות רוחניות ביהדות ספרד בשלהי התקופה המוסלמית". הפרופיסור ענבר, מורנו לפילוסופיה יהודית של ימי-הביניים, ראה חשיבות רבה בנושא זה. החמיא לי שמסרו בידי. שלושים עמודים גדולים, בכתיבה צפופה ועדיין בלי הערות-שוליים, מילאתי. הרי שבכל פרשת-איליין, בכל בילוייגו יחידו, בחברותה, ביחידות, בחדרי, בחוף-הים או בדרכים, לא התבטלתי לחלוטים. העבודה הסמינריונית, בכל-זאת, בידי.

הכרתי את איליין בכיתת הרצאותיו של הפרופיסור ענבר, בקומה השלישית בבנין החדש למדעי-הרוח באוניברסיטה החדשה של תל-אביב. בתחילת השנה נהג אני להשיגח יפה במבחר המצוי בעין.

היא היתה נכנסת לאולם כמבושית, ספריה ומחברותיה אסופים בידיה ולא בתיק, כדרך תלמידי חוץ-לארץ, ומחפשת לה מקום בשורות הראשונות, מול פני המרצה. לפי מושגיני לא היתה יפה ביותר, אבל היה בה "משהו", לא מסוים, נוגע קלות בלב. בסתיו החם היתה חולצתה שמוטה ומגלה בהליכתה קו של מתניים (לובן צח כמחשוף ענף מפוצל) שמוליך את המבט למכנסי-ברמודה הכחולים-הדהים, בגון העשן. רק הצוואר עמד בדרישותיה של אסתטיקה מחמירה: מיתמר, כמו שאומרים בשיירים, בתנועת גבעול, ונאסף אל שער-העורף ברחמים רבים. לפעמים נעצה בשערה פרח צנוע. מראה-עיניים והלך-נפש. אכן, בין כל היושבות לרגליו של הפרופיסור ענבר נעלם יתרוגה כטיפה בדלי.

בהרצאותיו של הפרופיסור ענבר הייתי נהג לשבת ליד אמירה, בשורות האחרונות. היינו יוצאים יחד אחרי ההרצאות, משוטטים במסדרונות, ברחבה, באים יחד לשתות קפה במקנה. הייתי מסיעה באופנוע שלי לכל מקום, ובייחוד למקומות נידחים. למסיבות הסטודנטים היינו באים יחד. מכל הבנות שהכרתי באורח אינטימי, אמירה מניחה את הדעת ואת החושים. בתחילת השנה נחשבנו, במדה מסוימת, זוג קבוע. אני הוא שהמלצתי על הרצאותיו של ענבר, והיא נרשמה לשיעוריו והתרשמה מאד.

הפרופיסור ענבר, כוכב חדש שזרח, קצר הצלחות לא-צפויות. אפילו בני-הארץ, הדיועים כמפוכחים, נוהרים להרצאותיו ההיסטוריוסופיות, ואין צריך לומר תלמידי חוץ-לארץ, אותם בני-נוער שגודלו בצל, שבאים אלינו לשם אישוש היסודות הלאומיים. אף אני זה שנתיים ניאות אני לאורו. מושכני אורח הגיונו, שכולו איפכא-מסתברא. אין לך שאלה פילוסופית בתולדות המחשבה היהודית שהפרופיסור ענבר אינו חושף בה הוראה אחרת, נסתרת. כפירה במקום אמונה, דבקות במקום תלישות. קהל שומעיו מגוון, האולם בהרצאותיו מלא תמיד, והמאחרים גוררים להם כיסאות-לימוד מאולמות שכנים ונדחקים במעברים ובאגפים. בעיקר רב קסמו על הסטודנטיות, צעירות וקשישות גם יחד. בלא יודעים חוזרת אמירה על כמה מדבריו. אכן, כשהוא מתיצב על הקתידרה—רוזה, שחרחר, משופה-לחיים וקנו המגולח בקפידה מכחיל את לסתותיו, ידיו השעירות בוקעות משרוליי חולצתו

הלבנה עד-ברק—הריהו התגלמות של איוו בשורה, של איזה זיקות רוחניות שדור זה צמא להן. אנחנו רושמים את דבריו במחברותינו למזכרת. באמצע סמסטר-החורף, בימי הגשם, כשאנחנו יושבים מכורבלים באולמות, וכבר תמו הרצאות-הפתיחה המבריקות והגיע תור הדיון האקדמי, אני מבקש לי לעתים חמימות. איוו התעוררות פנימית. באמצע הדברים מוסח לבי, לרגעים, מן המושפלות אל הנוכחות שבעין. רוב האולם מאוכלס תלמידות. השפע מהמם, במידה מסוימת. אלא שבמבט שני, מבט בקרתי מאומן, אינך מוצא במה להיאחז, פרט לאמירה, הנתונה ממילא, ושתיים-שלש זאטוטות. זו צרה שעמדתי עליה מכבר: היפות בבנות לומדות מדעי-טבע או משפטים.

מבטי נח על האמריקאית בשורה הקדמית. במבט שני התפלאתי איך הסחתי לבי זמן כה רב. כפופה אל ימינה הפותבת, נשענת קלות על מסעד כיסא-הלימוד, בשער ערמוני גזוז אסוף במכבנת-כסף, המגלה עורף של תינוקת, נשמר בה דבר-מה שאבד מאתנו, שנתרחק, שנתרחקנו ממנו. כמו תום של תנועת-נוער, במסעות אל הנופים, במדורות-לילה ושירים רכים נוגים. והנה בפיתה הקרה, המלאה מעילים ומטריות מתיבשות בפילות, נמצאת פינה של אביב שכוח. בהפסקה עקבתי אחריה, כדרכי, מזווית בטוחה. היא צררה את מחברותיה וספריה בידיה, את צווארה עטפה בצעיף שחור, שזרע גזן עמוק בשערותיה, ופסעה לה במסדרון לבדה, בודדה בינינו, בפסיעות מהירות. ואני, משתמט מאמירה ונדחף בין כמה תלמידות, שהתגודדו במבוא; בלי גימוס פוסח ועובר על פני הפרופיסור ענבר (המהלך, כדרכו אחר הרצאתו, זקוף בקומתו הדקה, משקיף נכחו, ממתין לברכותינו), הספקתי לראותה חוצה את הרחבה המרוצפת כלפי הספריה. זה הספיק לי להיום: רומנ-טיקה—לימדני נסיוני-מוטב לה במנות קטנות. כמו דבש.

שבועיים-ימים הייתי עוקב אחריה מטווח-בטחון. נערות גלותיות, ככל שהן מודרניות, צריך לנהוג בהן אורך-רוח מיוחד. אינן מבינות טפחות-כתף. בהרצאות הייתי משנה את מושבי כפעם-בפעם, סוקר אותה מצדודית ימין, מצדודית שמאל, מן העורף; הייתי מזמן את צעדי במסדרון כדי להיפגש בה פנים אל פנים. פניה הוסיפו לי קורטוב של תוגה סתומה. בהירות במסגרת השער הערמוני, עגולות ופשוטות למדי, אבל העיניים הפהות שקועות בארובותיהן, והארובות כהות, כמו אפולוליות, והמבט בוקע כמו בפליאה, כמו בהשתוממות.

אמירה היתה עוקבת אחר תמרוני משורות אחרונות של הכיתה. אינני מכסה מאמירה מאומה. בת העולם הגדול היא, ורוח נאורה סיגלה לה בשנתה השניה באוניברסיטה. "מצדי, זה בסדר", אמרה פעם בצחוק קל, צחוק נוטה-חסד. "מעניין לראותך נופל ברשת. הלא אני אינני כנסייה קאתולית".

גם מחוץ לפיתה בדקתי, כמו ספיר, את השטח. חבורת האמריקאים היתה נכנסת יחדיו למנוה, כאילו עלו על מגרש-בייסבול. ביום יפה היו משתרעים על מדרגות הרחבה, לועסים מסטיק, אחד מהם מתנועע ופורט על גיטארה, והם להוטים להומין ישראלים להצטרף לשירת-גפשי. הישראלים אינם מצטרפים. עד שיורד הערב ונעשה

קר, והאמריקאים מסתלקים להם יחדיו למעונותיהם המלאים ארגזים ומזוודות. הגישה האיטית קשה כאן, ככל שנראים הדברים לאחד מן הצד. אותם שבועיים לא ראיתי את הפרופיסור ענבר ולא את תולדות המחשבה הישראלית אלא כטפלים לעיקר. בזאת אני מודה. מה-גם שנערה שמביטים בה בחשאי חשה זאת אפילו בגבה. בכך אין האמריקאיות שונות מן הישראליות. מבטים על נערה כמו קרני-שמש על חמניות: הן מתפתחות, פורחות, הופכות פניהן כלפי האור. האמריקאית היתה מניעה ראשה בלי-משים כלפי מבטי. בתנועת-יד מרחפת היתה מחליקה פתאום קווצת-שער שהשקפתי בה. היתה מישבת את הצעיף על ערפה החשוף, שחתרתי בו במבטים תקיפים. לא פעם הפתיעתני במבטי-תשובה ישירים, לא נבוכים, פתוחים, משתאים.

ויום אחד, יום שמש חרפית, תקפתי חזיתית. ישבתי לידה בשעת ההרצאה. בלי כירכורים של תרגולים צעירים, פתחתי ודיברתי אליה בסגנון אישי: שמי יורם. שם ישראלי נפוץ. ומה שמך? איליין. שם נאה, באמת. היא דיברה עברית נכונה כל-צרכה, שהמבטא האנגלי הפיח בה זרות חביבה, כלשון-משחק.

לאחר ההרצאה, כשעמדה לצאת, אמרה "שלום לך, יורם", בקירבה מובנת-מאליה. הכלל, לא להחמיץ את התנופה הראשונה. לייתיה במסדרון, לא הנחתי לה בטכסיס יעיל: אולי מתחשק לה מסע על גבי אופנוע מהיר? כן, מתחשק לה. (הישרות מצאה חן בעיני). ובכן, מתי? היא הניחה את ספריה על אדן-חלון: עכשיו. ישיבתה אחרי על גבי האופנוע היתה מחווה פשוט, שישראליות שלנו חייבות ללמוד: לא נלחצה, אך היתה מורגשת כולה. אחיזתה במתני היתה קלה, רק בעצירות-פתאום חשתי בשדיה המלטפים בגבי, ומיד נרתעה. והיה בזה משהו שכוח, כבימי הנוער.

דהרגו במהירות גבוהה בכביש-החוף. אוויר החורף השמשי חתך בפנינו, מנע דיבורים. גם בחוף הרצליה, על פני המלונות הגדולים, בנסיעה מתונה, עדיין לא פצתה פיה. אכן, שתיקה היא מבחן חשוב. נערות רבות בימינו מצטיינות בחידודי-דברים. מעטות המשפילות לשתוק.

חוף זה של הרצליה מופר לי יפה. את האופנוע רכשתי לשם ביקורים מהירים בשנים בפינותיו החבויות. יש חוליות וביניהן עריסות רפות, יפות לשעת ערביים. יש שזניות-כורכר צופות על הים הלילי. יש ערוצים חבויים. את איליין הבאתי אל רצועת-החול לפני קו המים. הנחנו את האופנוע הנאמן והרחקנו מאזור המלונות, מצפינים והולכים. בחורף חוף-הים שומם כולו. נעלינו נרטבו במי-אפסיים.

היא גרה על חוף האוקינוס, בניו-יורק, ברובע קווינס-סיפרה באופן אינפורמטיבי. יורדים מביתם אל החוף, מהלך דקות אחדות. אבל החוף הוא אינו יפה, אינו טבעי כחוף זה; המים שמנוניים מרוב אניות הנכנסות ויוצאות, והדגים מתיים. "הים", אמרתי לה פילוסופית, "קושר את העולם כולו. מכאן עד ביתך יש קשר ישר של מים".

"באתי הגה כל הדרך באניה, ואחזור במטוס", אמרה בשיתוף-דברים. מעצמה ישבה על תלולית-חול. סימנה לי לשבת לצדה. ברצועה הרטובה לפנינו רצו סרטנים. הראיתי לה כמה פיקחים הם: הם שואפים לנדוד וזוקפים משושים, רצים בכיוון ברור, כמפירים בתכליתם, שומעים את הגל הקרב ומתחפרים מיד בחול, שלא יושלכו ממקומם. גם עשבי-הים משכו את לבה. דליתי מזכרוני כל מה שידעתי על עשביים. היא קיבלה את דברי בפליאה.

באחת קמה, חפזה. היא צריכה לחזור לשיעורי אחר-הצהריים.

"אני מחזיר אותך ברגע", אמרתי אפירית. במעלה גבעת-הכורכר נתנה לי ידה באמון מובן מאליו, אך כשעלתה משכה ידה.

אותו יום אחר-הצהריים, כשיצאתי מן הסמינריון לאסתטיקה של מורנו הקשיש הפרופיסור נופך, אחזה אמירה בכתפי. במסדרון, לעיני כל, שילבה זרועה בזרועי. בחוץ כבר היה קר מכדי לשבת על ספסל. הערב החרפי בא ברוחיים לחה.

"ובכן, לאן?"

"שעתי פנויה", אמרתי. "לכל שמתחשק לך, גברתי אמירה".

"היום לא נשוב אל שפת-הים", צחקה אמירה. היא שידעה בצפון אבן-גבירול בית-קפה קטן, שבאיו מעטים. בשמלתה הפשוטה ובאדרתה תוכל להיכנס אליו בשעה זו.

האופנוע שלי הוא גילגול מודרני של קפיצת-דרך. חביקתה את מתני היתה תקיפה יותר, ליטוף שדיה בגבי אמיץ יותר. גירוי החושים שקורן מאמירה כמו חום גופה מזכיר את מעשינו הרבים זה שנה ומעלה.

"ובכן", פתחה מעל כוס האספרסו, "אם תרשה לי, ידידי, נתחיל בשאלות".

"לענין, אמירה. בבקשה, ישר לענין".

"אני חותרת לענין. לא אבוא עליך בתביעות או בקובלנות, כמו שלא תבוא אתה עלי. כל כוונתי היא, בירור הוגן של כללי המשחק. המשחק הזה, לפי טיבו, כולל אותך לבד ואותי לבד".

"אנשים נאורים כמונו, מודרניים כמונו", (עם אמירה אני קליל ומבריק, ועם איליין כמו נחסמה כל חכמתי), "ערבים זה לזה ערבון מוגבל בלבד".

"זהו משפט של תלמיד פילוסופיה כללית ופילוסופיה יהודית", אמרה אמירה.

"אבל, נניח שהתעוררה גם בי, בתור שותפה ללימודים, התעניינות אנאליטית במצב-העניינים, למשל: מה מוצא בחור ישראלי, חניך תנועת-נוער, קצין בצה"ל, בפרגית גיו-יורקית?"

"וזהי שאלה של אסתטיקה", אמרתי לה. "אפשר לציין עיניים שקועות בארובותיהן, שמבטן בוקע כמו ממעמקים; אפשר לדבר על תימור צוואר, על איזו רכות כללית, על אווירה אחרת. אלה מושגים ויוואליים שהפרופיסור נופך שלנו אולי יכול היה להגדירם ביתר-דיוק. כשהוא מדבר באסתטיקה אני סקרן לדעת האם התלהב הפרופיסור הזקן שלנו מימיו מערה כמו שהוא מתלהב מתמונה או משיר. זה דרך-אגב. ולעצם הענין, יכול אני לומר לך דבר אחד: סקס-אפיל יש לנערות

משלנו הרבה יותר. זו אולי תוצאה של האקלים. אבל האמריקאית הקטנה— בהליכתה, בישיבתה, בתנועת ראשה, בדיבורה, יש סגנון חבוי, משהו שנקנה אולי בחינוך טוב, תמים עד כדי חוצפה, ועם זה טבעי לגמרי. ואינני רומז בזה דבר לגנותן של הישראליות”.

“אם נעבור מהכרות לעובדות”, אמרה אמירה, “הרי זה שבועיים-שלושה שאני במצב המתנה ותצפית. מה פשרה של נסיעה בשנים באופנוע, הרי אני יודעת. יכולה אני לאחל כל טוב, בתנאי שהסוף הטוב אינו רחוק. אני ממתנה לך, יורם, כבר הרבה ימים”.

“אני כולי כאן, לפניך. הושיטי יד וגעי ב”.

היא הושיטה יד ונגעה במצחי. זה יתרונה הגדול של אמירה, הדברים נעשים ונאמרים מתוך צחוק.

צחוקי הסגיר אותי. כך ניצחה אותי אמירה החכמה. היא נטלה את כפי מעבר השולחן, ובסופו של אותו יום, כבסופם של ימים רבים בשנה האחרונה, מצאתי את עצמי במיטתה של אמירה.

בזכות אביה הטוב ידענו רווחה. אביה שכר לה חדר לעצמה באחד הבתים החדשים, אשר מול תחנת-ירידניג, ושכנותיה לדירה מכירות אותי כמבקר ותיק.

“אנחנו טועים ומטעים את עצמנו ואת בנינו בארץ הזאת”, הרעים הפרופיסור ענבר ופשט שתי ידי הדקות והשעירות כלפינו, כמבקש רחמים. “בקוצר דעת, בקוצר המשיג, בחוצפה גלויה קמים אנו להנהיג תמורה היסטורית, המאשרת מושגי-יסוד של מחשבה יהודית מתחילתה ועד עצם ימינו אלה—מושגי הבחירה וההבטחה, הגאולה והארץ—ובלי היבט היסטורי, בלי זיקה גמורה אל הגות הדורות, בלי להתבונן בחיוב הגדול שמחשבת הדורות מחייבת אותנו, בונים אומה ללא צביון, ללא דמות, ללא הגות. מחשבה יהודית נעלמה מארץ היהודים. היכן הוא בובר בן-הארץ? היכן רוונצווייג? הרמן כהן? רק בגולה נשארו היהודים יהודים...”

איליין הינהנה בראשה במודגש. עקבתי אחר תגובותיה. היא חדלה לטייט במחברתה (תמיד היא מטייטת אנגלית מהירה, בשקדנות של תלמידת-חכמים ותיקה) ובמבט רציני מאד, גורלי מאד, השקיפה היישר בפניו של המרצה. המבט הלם אותה, שיוה עליה סבר הגותי. הרצינות בה היא מקבלת את דברי-הבקורת מעידה על דבקות במושגים חינוכיים ולא על קלות אמונה.

כאשר הפרופיסור ענבר גולש מהפשטות צרופות אל דברי-חומר ארציים, ראויים הדברים להישמע באזניים כרויות, ובלי לשכוח את מידת הספקנות הפילוסופית. זו דרכו לשמור על מגע אישי עם המציאות. הרוח יש לה תביעות על ההווה, וההווה חייבת לשמוע בקולה הדק של הרוח, ובייחוד בארץ זו ובאומה זו. ממרום הקתידרה נצפות האפשרויות הטמונות כגרעינים בחיק העתיד. ואילו מאשרי העם הוזה תקועים בהוראת-השעה, שאין בה עבר ואין בה עתיד והריהי כמגששת באפלה.

תלמידים ותיקים מכירים את רעיונותיו של ענבר באילתוריהם השונים. מה שהוא חוזר ושונה פרקו, הרי זה למען תלמידיו החדשים.

אחר ההרצאה שאלתי את איליין אם תיאות לבוא אתי למנוה לשתות קפה. עד שעמדתי בתור והשגתי שני ספלי קפה, הצטרפה לחבורה של אמריקאים. הנערים קולניים, מגודלי-שער, מרושלים, במלבושים מצויצים ובערדליים על נעליהם. צפוי לך לשמוע מפיהם ציטטות מאחד-העם או מאיזה מהרישנה-יוגני. הנערות שמגמנות, במשפּי-תיל גדולות, בסרטי שער, באפודות רכות ללא קישורי חוה. מזכירות בית-סבתא בשכונה בורגנית. האמת לאמיתה, כחבורה אחת אינם קרובים אל לבי. ציונות לחוד, וחברות לחוד.

הצגתי את הספלים כג'נטלמן על השולחן לפני איליין, גררתי כיסא והצטרפתי לצדה. האנגלית שלהם נשמעת כהרחקת-עדות, כדברים שנאמרים מעבר לרחוב. אחד מהם, רוזה, שחרחר, במעיל צהוב תלוי ברפיון, שנראה לא נקי, דיבר בחום והכל הקשיבו (להקשיב הם יודעים). כל ימיו של אותו בחור (כאילו כבר בא בימים, חשבת) היה מכין עצמו לקראת איזה מעשה-רב, שלכאורה הוא עתיד לעשותו. הוא ממחר לסיים כל חובותיו בבית-ספרו, עוזב את ביתו, את ארצו, כדי להתפנות כולו ולהתחיל בעשייה בארץ חדשה, והנה שוב מבצבצים עיכובים בדרכו: בחינות הסמסטר, ההורים הקוראים הביתה לאמריקה, חדשות פוליטיות, ישראל עצמה.

ואחת מהם, דוגרת עם מטריה, נכנסה בדבריו וקבלה על משטר הלימודים. באוני-ברסיטה ישראלית הם מרובעים יותר מבאמריקאית. נמאס עליה, היא עוונת, היא חוזרת ל"סטייטס".

ואחד בעל שער בהיר, מדובלל, דיבר בערבים. הוא הופתע למצוא בישראל, שחשבה ארץ אידיאלית, בעיה גזעית כבעיית הכושים בארצות-הברית. אחדים מהם הסכימו פה-אחד: זוהי אכזבת חייהם, כל ישראל מרובעת.

איליין השקיפה בי בשאלה, בתביעה, שמת לי פנים בחיוך שקט, מגומס. אבל הדברן השחרחר נזעק שנית. הוא סובר, כדעת חכמים מסוימים, שישות עצמית אינה מושגת אלא במדיטיציה. ההשפלה והלימוד הם גורמים חיצוניים ורק ההפנמה משנה את מצב-הקיום, עושה אותו מודע, כלומר: אחר.

זה הספיק, כיליתי את הקפה ועמדתי. איליין-ציינת, לקורת-רוחי-יצאה אחרי, אך הפעם לא ניאותה למסע באופנוע. אספתי מידיה את מחברותיה וספריה, כהתחלה למעשה, והפסענו לאלכסון הרחבה, כלפי הספלים. היא עמדה ולא ירדה. אין לה פנאי היום.

"אם אין לך עכשיו פנאי, נלך הערב לרקוד. אולי ביפו. במקום טוב".

"פעם אחרת, יורם".

"בואי נסע לנחל-אלקסנדר. נפליג בסירה".

"היום אני לומדת לבחינה של סוף-סמסטר".

על כרחי ליויתיה לספריה. את ספריה ומחברותיה הנחתי על השולחן, קירבתי

כיסא. היא הודתה, אספה שולי שמלתה, ישיבה ללמוד. לא עברה שעה ופרצתי אל חדרה של אמירה. מצאתי אותה בחלוק-בית חם, בתנור חשמלי מאדים, ברוח קרה, מנוולת. הפתעתה לא הרתיעתני. הקדמתי בהבעת אמון אינטלקטואלי, שיכול אני לשאול אותה בעת-חירום שאלות דקות ולקוות לתשובות אובייקטיביות. המחמאה קנתה אותה, יש להניח.

"ובכן, אמירה, אמרי לי: כאשר בחורה מסרבת לטיול, לריקודים, להפלגה בסירה, ובמקום זה מכריחה את הבחור ללוותה לספרייה ולראותה יושבת אל השולחן ולומדת—האם זו דחייה, מעין די-לחכם-ברמז, או נסיגה טאקטית לשם כיבוש יתרון, או סתם נאיביות של חסרת-נסיון?"

"יפה מצדך שאתה מגלה לי נקודות-חולשה".

"אין זה וידוי, אמירה, זוהי הערכת-מצב".

"תן לי רגע להרהר".

"הרהרי, הרהרי".

"ובכן, הירהרתי".

"ומה העלית?"

"זה יכול לקבל כל פירוש".

"זאת ידעתי מעצמי. השאלה שלי היא, מה עושים במקרים כאלה".

"מה אתה רוצה לעשות?" מבוטה פגע בעיני, קשה, סגור, שלא כדרכנו הראשונה.

"זאת בדיוק השאלה".

"שאלות כאלו הן-הן השאלות שבחורות אינן אוהבות ששואלים אותן".

התרווחתי במקומי וביקשתי כוסית משקה, ליישוב הדעת. הברנדי השמור אצל אמירה, שחמימני לילות אחרים, לא הועיל הפעם. גם אמירה איכזבה את אמוני. קיויתי לידידות-אמת, ידידות נאורה של בת-זמננו, הבקיאה בזרמי מחשבה חדישים, והנה היא מנוולת, קרירה, נעלבת.

סוף החורף היה גשום וקר. תל-אביב שלנו, שיסודה גבעות-חול סופגניות, הופכת בימי גשם אגן-בצות: היא עולה על גדותיה, כצפה לה. האזרחים השלווים ספוגים בבתיים, הסטודנטים מצטופפים במעונותיהם, האוהבים נדחקים בבתי-הקפה. ימים אלה קשים בייחוד לבעלי אופנועים. קשה מזה: סוף הסמסטר. אין תלמיד נמלט מבחינות, עבודות וחובות. ביחסם לבחינות, שני סוגי סטודנטים הם: השקדנים, המחווירים מרוב עיון, המחשבים שאלות צפויות וסיכויי הצלחות; ומשולחי-הרסן, הסומכים, כמו אבותינו, על הגס. איליין היא מסוג ראשון. בימים אלה היא כחומה בצורה. וזה דבר לשבחה. הלא כמה מחבריה וחברותיה, תלמידי חוץ-לארץ, אינם לומדים ואינם נבחנים, ותחת זאת מרבים בקורת על העם היושב בציון. בערבים ההם יצאתי פעמים אחדות עם אמירה. היינו מוזמנים לחוג עיוני הפשי של מחלקתנו, המשתף תלמידים ותיקים עם מרצים. כשנכנסנו בשנים לבנין הגדול, החשוך ברובו בערבים שבין-הזמנים, הידהדו



צעדינו במסדרונות כרוחות-רפאים בסרטי-מיתח. באולם התקבצו כמנין סטודנטים ושני מרצים. הנושא שהוכרז לעיוננו, היבטים פילוסופיים על אמנות וספרות מודרניות, התגלגל מאליו לעימות בין הפרופיסור ענבר לפרופיסור גופך. הפרופיסור גופך, הניקה החביב, האסתטיקן, אמר להטעימנו תמורות של טעם, שהן מהפכה בהנחות-היסוד, בשירה המודרנית בכלל ובעברית בפרט. הפרופיסור ענבר נתלה בשירים אלה עצמם ומצא בהם אות ומופת לטענתו שהתנועה הצינונית מגעת לידי כפירה בעצמה. הפרופיסור גופך ביקש להפריד בין אמנות לפוליטיקה. הפרופיסור ענבר כפר בהפרדה זו, ובייחוד לגבי הספרות העברית, שהרי הפוליטיקה העברית נולדה בין דפי הספרות העברית החדשה, וסוף המעשה מעיד על תחילתו: התנועה הצינונית, שנוסדה על טעויות עיוניות, משום שהחליפה אידיאל צרוף בקניינים חמריים, איננה יכולה להיחלץ מסתירותיה. הפרופיסור גופך המתון הוכיחו שזה טיבו של מעשה-אמנות, המגשים אידיאל בחומר גשמי או בחומר-המלים. הפרופיסור ענבר שלל את הגדרתו מטעמים עיוניים צרופים. הסטודנטים, מפוזרים באולם הרחב מדי, מכורבלים, הפכו פניהם מפרופיסור לפרופיסור, לשני צדי הקתידרה. הסחתי דעתי אל אמירה. פניה היו מרוכזים, מאומצים, ובשפתיה המנופחות מתוח קו של צער. לא היה בי לב לעזבה לבדה בלילה זה.

הסמסטר השני התחיל בסימן-ברכה. יום בהיר נשקף בחלון הכיתה. קבעתי מושבי אצל איליין. דיברתי אליה. היא דיברה אלי. הזמנתיה לבקרנו במעון-הסטודנטים. היא נענתה והזמינתני למעון תלמידי חוץ-לארץ. גם הפרופיסור ענבר היה חביב לפני-משורת-הדין, והתלוצץ בדרכו המחודדת בשאלה: משום-מה, בעצם, אין יסוד ארוטי בפילוסופיה היהודית הרשמית אלא בקבלה, השואבתו בעקיפים מן היוונות, בעיקר מאפלטון? השאלה נכבדת, אך אני נתפסתי לחשבון מהיר איך להביא דברים אל תכליתם. לשעה שש קבענו פגישה.

אחר ההרצאה אצתי המעונה. טילטלתי את אסף, חברי לחדר, שהיה שרוע על המיטה בבגדיו וחוטף לו תנומת-היום. אסף מוקיר שינה מערות ומקיים את מבוקשו ככל שנמצא לו. אם החיים אינם אלא חלום—אומר אסף—עדיף חלום אמיתי, בלתי-מוגבל, עשיר בכל האפשרויות, על חלום ארצי, עני, אפור.

גירשתיו מן החדר לכל שייך ובלבד שלא יבוא עד חצות. ליתר תוקף השאלתי לו את האופנוע שלי. מהאוניברסיטה למעון מהלך קצר, ואני בניתי על הליכת-ערב מתונה. אסף הודיעני שיקפוץ הביתה, לראות את הזקנים (הוא בנם של מיסדי מושב נכבד בעמק-חפר), ובשעת חצות בדיוק, אם החדר מואר או חשוך, הוא נכנס ושוכב לישון כאילו היה לבדו בעולם. אגב, אמר אסף, שאני בלי אופנוע כאביר בלי סוס, וזה חבל מן הבחינה של עשיית רושם טוב. סילקתיו בתנופת יד.

אני מפתיע את עצמי: עומד לכבד את החדר. מטאטא, פורש מרבדים על המיטות, מסדר ספרים וניירות על השולחן. לולא חששתי מהפרוזה סנטימנטלית, הייתי קונה פרחים. כשסיימתי היתה שעת אחר-צהריים מוקדמת. קדחת-ציפיה גפלה עלי.

מאין מעשה אני מנסה לקרוא, מנסה לכתוב, מנסה לגמגם, מנסה להקשיב לראדיו; לבסוף יצאתי למקלחת. בזרם החם התעודדתי. מגולח למשעי, מבושם מעט בתמרוק-גילוח, חשתי בחמש-וחצי למסדרון האוניברסיטה. להעביר זמן מדדתי את ארכו, עומד וקורא את כל המודעות על לוח-המודעות, החל ברשימות ציונים ומודעות של נותני עבודה ומחפשיה, וכלה בכתובת של סטודנטית מיומנת בתיקתוק במכונה וכרוזה ישנה על גשף של הסתדרות-הסטודנטים. בחשבון עליתי לקומה שניה. מעל למעקה מצויה עמדה אסטרטגית הצופה על המבוא ועל חלקת מסדרון קדמית.

בשש בדיוק נכנסה. מתונה, חרישית, לא הביטה לצדדים. עטופה באותו רדיד שחור המשווה לשערותיה, לעיניה, עומק מזור, לבושה שמלת-חורף כהה, עד ברכיה, וגרביים הדוקות מטפסות מעלה ומשקפות תבנית רגליים חביבות, כרגלי גימנזיסטית רכה. באווירתה (תום? חוצפה יתירה? רוב נסיון?) הפיגה את חששותי. בוטח ורב-תושיה נטלתי זרועה ובחיוך רב-חסד, בהפטרות מלים, הולכתיה אל מועדון-הסטודנטים, תחנתנו הראשונה בדרך.

על כוסות הקפה כבר דובבתי אותה. הנסיון מאשר שאין נושא יעיל יותר מבית-אמא. ובכן, איליין נולדה אצל אמה הפשרה בפרך הגדול גיו-יורק וגדלה בבית יהודי חם, השייך לקהילה קדושה ברובע קווינס, וחבשה מילדותה ספסלי "ישיבה" — בית-ספר עברי-וקיבלה את יסודות ההשקפה הלאומית עם יסודות המסורת הדתית.

אין זה מאמץ רב לתמרן בשאלות על-מנת להמריצה לספר. הדברים עצמם נדושים, אך הדוברת נחשבת. סיפוריהם של תלמידי חוץ-לארץ דומים פחות או יותר, אלא שאיליין סיפרה בשקט, ברצינות מופלגת, בייחוס חשיבות עצומה לפרטים צדדיים. עיניה המושקעות בארובותיהן, המוקפות הילה חומה, הביטו בי היישר. במלחמת-ששת-הימים, בשנתה השלישית בתיכון, התחילה גלחמת עם הוריה, לבסוף הניחוה לנסוע וללמוד בארץ. והריהי פה לפני.

יודוי אישי מקרב. לאחר ששמעתי בשים-לב, השמעתי לה על בית הורי. אבי, איש העליה השלישית, פנסיונר, שכל ימיו עבד ב"חברת העובדים" ומוציא את ימי זקנתו בביתו בגבעתיים, הוגה בסופרי התחייה, בכתבים של ברל, בעתונים. ואמי הזקנה, השומרת על ביתה בנוסח שנות-הארבעים בטבורו של יישוב שהפך כרך גדל-והולך, ששני בניה פרחו מקנה והיא מקפידה על מועדי הארוחות וסדרי הבית בקנאות ראויה להערצה.

וכשקמנו לצאת, וחצינו בין מאות סטודנטים המתגודדים ברחבה המוארת, כבר נתנה לי את זרועה מאליה, כאילו מסרה עצמה בידי, והקשיבה לדברי (דברים רגילים שמספר בחור לבחורה, על המילואים האחרונים בחרמון, בשלג המזכיר סיפורים על עיירות יהודיות בגולה) בתשומת-לב גמורה, במין אמון מלא שאינו שכיח בין בנות משלנו.

הארכנו בהליכה, מקיפים את בנייני האוניברסיטה, לבוא אל מעון-הסטודנטים מעברו השני. היה ערב בהיר של חורף, החשיכה מרוככת, המרצפות כמרוככות,

וכוכביי-החורף קרים ומזכירים אותן משנות קיומיות, שבשעת עיון נראות תקפות כאבני-גזית ובשעה זו הופרכו לעומת עצם קיומנו בשילוב-זרועות במבוא המעון, כשאנו מפסיעים יחדיו במדרגות כשתי כבשים תמימות במרעה.

בחדר הסרתי מעליה בתנועה נאה את הרדיד, ומושיב אותה על הכיסא. ישבתי על המיטה, למולה. היא מתחה שולי שמלתה, שלא כיסו את ברכיה. בתנועה כה פשוטה הפעימה אותי יותר מאשר במחשופים גדיבים. וכאן טמון דבר: בארבע עיניים כמעט נתפסנו למבוכה של טירונים. נדלו הנושאים הראשונים, בתי הורינו, לימודינו, חברינו, פרופיסורינו, ונשארנו אנחנו.

אשר לי, עם בנות משלנו גופלים דברים אל פי כמאליהם, נאותים לשעתם ועושים שליחותם נאמנה. ועם האמריקאית, מרוב רצון טוב כמין שיתוק חוסם את פי.

למולי שלפה מתיקה חפיסת סיגריות, ומשום שאינני מעשן נתעוררה בעיית המאפרה. על הפטיפון של אסף נמצאת קופסת-פח קטנה, המחזקת סיפות ומהדקים. ניצנץ לי רעיון: לשמוע מוזיקה. איליין שמחה על אוסף התקליטים של אסף, שהיו בו הרבה מתקליטי העונה באמריקה.

"החבר שלך חובב זמרה חדישה", אמרה בהערכה.

"הוא ממלא בזה את הזמן שאינו ישן", צחקתי.

שמענו "שירי-נשמה". ישבנו סמוכים, מקשיבים. לטעמי, עדיף מצב כזה, המשחרר ממוגולוגים ארוכים, ממאמץ להבין ולהיות מובן, בשעה שהשיבה עצמה היא מעין דיאלוג של מבטים, של מבוכות חולפות, חיוכים, וידויים אילמים.

תקליט אחר תקליט. היא ניענעה ראש לקצב הנעימות, אור עמום נשקף בעיניה. נדמה לי, כמוה כמוני, כאילו נעשיתי שוב תמים כמוה, צנוע כמוה, דורש רק טוב. התקרבתי אליה, אווירת חדרנו נתמלאה נהייה רכה, נכמרת, כאילו פשטה את ממשותה והפכה רוחנית כאידיאה אפלטונית-אידיאת התוגה המתוקה.

ואחר-כך, בלי מחשבה-תחילה, כמו מאלי, רק אספתי את ידה בידי, והיא נענתה בפשטות גמורה כאורח ישיבתה על האופנוע. עד שקמתי, ובגחינה קלה, בשתיקה, החלקתי על שערה הקצוץ. רק זאת. לקול המוזיקה קמה על רגליה, חגה אתי בצעדי ריקוד אחדים במרכז החדר. ושוב, בישיבה צנועה על המיטה, שעה ארוכה יחדיו לקול המוזיקה, ציפינו למה שיבוא עלינו. פעם אחת הרכנתי ראשי וחתרתי בשפתי אל שפתייה. היא הושיטה את פיה באותה נאמנות מובנת-מאליה. הסתפקנו בנשיקה אחת. בחור אחר, או בחורה אחרת, אולי היו רואים בנו תמהונים חיורי-דם. אני חשתי לפגום באווירה הדקה; יקרה היתה דמותו של התום, של האמון, כי היכן עוד מוצאים בימינו אלה תום ואמון.

לפני חצות ליויתיה, כנער מהוגן, אל מעון תלמידי חוץ-לארץ. וכשעלתה במדרגות עדיין ניצבתי למטה, ראשי מופשל מעלה, עיני זקופות, כבטלן גמור.

אמירה, חכמה שכמותה, נסוגה בלי דברים. הרי זה נצחונה הגלוי: היא שהניחה אותי. בסוף החורף, בתחילת האביב, כמעט לא ראיתיה. בי האשמה, לא חיפשתייה.

להרצאותיו של הפרופיסור ענבר חדלה מלבוא. מפעולותינו החברתיות בחוג הסטודנטים התרחקתי. בערבים שאינני יוצא עם איליין הריני יושב על הלימודים, שזמן רב הונחתים.

פילוסופיה כללית ופילוסופיה יהודית, הראשונה כחלום בהיר, ואפילו מיטפזיקאים שלה הגיהו את חזונם; השנייה כחלום-צללים, וחזונה מהלך למרחקים עטופי-ערפל. אפילו שכלתנים שלנו שכלם מוקף צללים. הפרופיסור ענבר מוקיר את הצללים מן האור.

יום אחד עצרני במסדרון ושאלני בהתעניינות מנומסת איך מתקדמת עבודתי הסמינריונית, שאמור אני להגישו לו עד תום השנה. רואה הוא בי לאחרונה שדעתי מפוזרת. עיניו הישירו בי, ולא ניכר בהן אם עקץ בי או דאג להישגי. נתפסתי לתירוץ בדבר בריאותי שנתקלקלה מחמת מוגי-האוויר. הוא יעצני להיזהר באופנוע. ראה אותי דוהר בכביש הרטוב עם גערה אחרי גבי, ואם אין בזה סכנת החלקה סכנת הצטננות ודאי יש כאן. בזה נפטר והלך. פרופיסור זה שלנו אם איננו שתי בריות בגוף אחד הריהו צאצא לבעלי-האוב הקדמונים. הכרתו חודרת לחשכה ומחשיכה שם, הבהנותיו החדות מגיעות לחלל הריק, שאיפותיו רמות ולשונו חדה וקנטרנית. רק הפילוסופיה היהודית מתגדלת בפיו כענין עליון לענות בו.

באבי, כחדשיים לפני תום הלימודים, מזומן אני לשירות-מילואים. בשורה זו חזרת מדי-שנה בשנה כמחזור העונות. באמת, אהבתי מילואים. לצאת שוב בגדוד, הרחק, לאווירה הפתוחה. אינני חושש לבחינות, גם בשנים קודמות נבחנתי במדי צה"ל ועמדתי בדרישות בכבוד. מה שתפוס אני השנה בעניינה של איליין מהפך את הדברים. אם איעדך חודשימים ספק אם אשוב אל הנקודה שעזבת. איליין אינה חייבת לי דבר.

ענייננו מתקדם אט-אט, כבסיפורי דורות שעברו. אני הוא שאינני מאיץ בדברים. מסתפק אני, כהוראת-שעה בלתי-מסוימת, בבילויים קלים. שוב אנו באים לחדרי, שומעים מוזיקה, ולא עוד. שוב דוהרים באופנוע בטוילי ערב ולילה בכביש המהיר, בין אורות ורמוזורים. יוצאים לפעמים לרקוד בדיסקוטק ביפו. ריקודיה המלוהטים, בתנועות מתמפרות, הם כמין ניגוד מעניין לדרכה הצנועה. פעם אחת הואלתי לבוא אתה לביקור במעון של תלמידי חוץ-לארץ.

הם ישבו בחבורה בחדר-הפניסה. אותם בחורים שעירים ומרושלים, אותן בחורות ממושקפות. מה באו ארצה לשבת יחדיו, כאילו חוששים להישאר כאן לבד. בשמחה מופלגת קיבלוני ביניהם. הציעו שתייה, הציעו עישון (אינני מעשן), רמזו על אפשרויות מרחיקות-לכת (דחיתין כלא-מבין). מתוך הידידות המופגנת השמיצו את בני-הארץ, שאינם מתידדים אתם, ושיבחו אותי כיוצא מן הכלל. הם דיברו על עשיית-קירבה, על הקשבה, על דיאלוג (בזבר, אמרתי. מישהו קרא להם משהו מבזבר בתרגום אנגלי). אחר-כך סירבתי לאיליין לבוא שמה פעם שניה. לא חברותה ביקשתי.

לפני צאתי למילואים הזמנתי לבית הורי. זהו צעד מסוים קדימה, אם גם צעד בלתי-מחייב. הורי רגילים לביקורי נערות. באופנוע המהיר קל לסור הביתה אגב מסע בשנ"ס. הורי אינם תמהים על החילופים, אינם שואלים לתכלית, עד כדי כך נבונים הם.

אך איליין הקסימה את אמי. אותה ישרות שבמנהגה, אותה השתאות תמימה, הילכו על אמי כרוח-נעורים. אמי דבקה בה כל הערב, טיפלה בה, השקתה אותה, מצאה דברים לדבר אתה, דברים רגישים על מצבה של נערה הרחק מבית הוריה. בהבנה רחימה הסיחו בגעגועים הביתה, במכתבי הורים ובמכתבי בנים, במצב משפחתה. נמצא שמוצאם כמוצאנו, רוסיה הלבנה. ואבא, מאופק, רחוק, כמנהגו עם כל נערותי, גיעגעע מדי-פעם בראשו והציץ אל עתונו בגניבה. כשיצאה איליין לשירותים אמרה אמי:

"הילדה מיוחדת-במינה, יורם. הפעם ילדה יקרה".  
אפילו אבא הינהג.

"ובכן, אמא, מה מצאת בה?"

"אם אתה רוצה לשמוע, היא מזכירה לי אותנו בנעורינו, לא אֶתְכֶם".

ארוחת-ערב הכינה אמא לכבוד איליין. אותי שילחה למפולת, ולפני שיסגרו קנתי, לפי רשימת אמי, מעדנים. ישבנו לשולחן ערוך בכלי-חג.

בשעת הסעודה ישבו אמי ואיליין זו בצד זו. אני מול פניהן, משקיף באָמי המאפירה, שפניה כמו חסרי אור-שמש. פניה עגולים עדיין, הקמטים נעלמים בזוויות, אך כאילו התרוקנו מפנימם, כאילו הפיצה את כל כוחה ולא נתחדשה ונשארה בחסרונה. מעניין, עוברים חדשים ארוכים ואינני מהרהר כמעט באמי. איליין, לעומתה, מלאה, ומחביאה את שפעה כמו בִּוְשָה במה שיש בה. ואבא מהמהם לו באכילתו, אין פורץ אל תחומיו.

כשנפרדנו מהורי אמרתי לגמול לאיליין ברוח נדיבה: לכל מקום שהיא רוצה ללכת אני הולך אחריה, הכרזתי לפני האופנוע.

היא רצתה ללכת לחדרי.

במבוכה הסכמתי. לא לזאת ציפיתי, אך הסכמתי. אסף ראה, הבין והסתלק. חבר טוב, אסף. שמעתי נוסע באופנוע. ישבנו כדרכנו. בלבי נשבעתי שלא להיתפס למעשים נמהרים.

"מדוע", שאלה איליין, "אין הישראלים מתקשרים לחבורות. אתם חברים טובים, אבל בודדים. כל אחד לעצמו".

"זאת ארץ קטנה, ואנחנו גדלנו יחדיו מגן-הילדים עד לצבא ולאוניברסיטה".

"באמריקה היינו בודדים ושאלנו להתחבר. חשבנו, אולי יש בישראל חיבור. אבל לאידיאלים שהביאונו הנה אתם קרים כל-כך".

"בעוד יומיים אני הולך למילואים. אם מתוך הכרה או מתוך הכרח, אין זה משנה, בעצם. האם אני צריך לדבר על אידיאלים לאומיים".

"אם אתה הולך, גם לי יש חלק בשירות הצבאי".

זה מצא חן בעיני מאד. אמרתי לה, היא הסמיקה סומק הביב. ואו סיפרה לי סיפור ארוך, משונה:

היתה לה שכנה צעירה בקווינס, ניו-יורק, פרור מאוכלס משפחות יהודיות טובות. זו היתה נערה רשלנית ועצלנית, שהגיעה לעשרים-וארבע ולא נישאה. בבית מכרים פגשה פעם מלח צעיר, בחור חביב, שמה, בן-יהודים שמאס בפרוור והעדיף את קווי-הספנות בחוף המזרחי. המלח עגב עליה (כנראה, מאין טובה יותר במקום—פירוש שלי). היא התחילה לצאת אתו. אחת לשבוע, כשהיה עוגן בנמל, היתה מתעוררת, מתיפה אצל הספר, נראית יפהפיה, וכל השבוע, בהיעדרו, היתה "מתבשלת במיצה", כמו שאומרים הזקנים באידיש. בסוף השנה התחתנו. היא הורידה אותו מאנייתו, עשתה אותו זבן בסופרמרקט, והוא השמיץ, דהה, התחיל יוצא בחליפות כהות. לפעמים, במוצאי-שבתות, היה מסתלק מהבית למסבאות-מלהים בנמל. תמיד היה חוזר לפנות בוקר, ויוצא לעבודה.

"אני לא אוריד אף אחד מהאניה שלי", הוסיפה פתאום.

"אולי תעלי את על האניה".

"זה נחמד, כשאתה מציע ככה".

"אני בעצם בחור פשוט", אמרתי לה, "והפילוסופיה שאני לומד מגלה לי עד כמה, למעשה, הכל מורכב. אני כותב עבודה סמינריונית לפרופיסור ענבר על הנושא 'גורמים היסטוריים של תמורות רוחניות ביהדות ספרד בשלהי התקופה המוסלמית', ונדמה לי שאותם יהודים בספרד כשלעצמם אולי לא הרגישו כל תמורה רוחנית. הם פשוט היו וחשבו, וכתבו את מחשבותיהם. גם געועועיהם לארץ-ישראל לא היו תמורה רוחנית, הם היו כדרך הטבע".

"הפרופיסור ענבר אינו אוהב את המדינה היהודית", אמרה פתאום, בקיצור.

"הפרופיסור אינו מגדיר זאת כאהבה או שנאה. הוא בוחל בפרטים ומוקיר את הפללים. זוהי, כנראה, גישה פילוסופית. כשהוא משווה באופן עיוני טהור את 'חזון הדורות' אל מימוש, הוא מאוכזב. אבל הוא מן היחידים הזוכרים עדיין את 'החזון' בטהרתו".

"פילוסופיה אינה יכולה לגרום שנאה", אמרה. "הוא שונא מפני שהוא גלותי. אני מבינה זאת מעצמי. לפעמים אני שונאת אתכם, את הארץ, את התקוות שקיוונו. אנחנו לעולם לא נוכל להיות כמוכם".

כדי להרחיק את הדברים צחקתי: "את אינך פרופיסור ענבר, לטוב-המזל".

ואחר-כך היתה עגומה, מהורהרת, ביקשה מוזיקה קלאסית. מצאתי באוצרו של אסף רביעיה של בטהובן. וכשנסתיימה המוזיקה, וכבר היה קרוב לחצות, ביקשה שאלוונה למעונה.

שבעיים-ימים עשיתי בחרמון ולא יכולתי לקפוץ תל-אביבה. לא אומר שנתקפתי געועועים, אלא ההזדמנות לחשוב מטווה רחוק הביאה אותי לידי הכרת שליחות. דחוף ונסער באתי לחופשת-שבת.

הדברים נפלו מאליהם:

שזוף משמש־הרים, נשוב רוחות, בנשימת מרחבים אצתי במדי־הקצין שלי למעון של תלמידי חוץ־לארץ. עיניהם אמרו הפתעה. הערצתם היתה שפוכה על פניהם. לא התעכבתי, נטלתי את איליין היישר לחדרנו. אסף נסע לביתו, היינו לבדנו, ערב של ראשית קיץ. חם־לב חתרתי אל תכליתי, שמש־ההרים היתה אצורה בדמי. בהמיה רפה גשמעה, מוסרת עצמה בלי חשבונות, באמון, ברצון להיטיב. נראה היה, הגיעו הדברים לתיקונם המובן־מאליו.

אותו ערב־שבת לא יצאנו מחדרנו. אף למחרת נשארה אתי כל היום וכל הלילה הבא. בשחרו של יום ראשון נתלוותה אלי לנקודת־האיסוף הצבאית. באו חייילים ואתם אהובותיהם. לא הבטתי אלא באהובתי. היא התרפקה עלי.

מן החרמון כתבתי לה למעון של תלמידי חוץ־לארץ. ייחסתי עלינו את הרעיון הקדמון בדבר ההשגחה, שהיוונים כינוהו גזירה־קדומה. לא במקרה אירע מה אירע, הכרח גמור הוא, הכרח שלי, הכרח שלה, שהביא אותי אליה ואתה אלי. רעיון זה קרוב ללבם של אנשי חוץ־לארץ, וכשסיימתי ברמז דק בדבר הרצון החפשי, שהוא ציות להכרח, סברתי שקלעתי לנקודת התכלית.

תשובתה של איליין חשפה קשיים לא צפויים. היא התעלמה מדברי על ההכרח. בגילוי־לב הביעה אהבתה, כדרך בנות־טובים שהיו לבחור, אך הוסיפה ביושר גמור כי אומרת היא לחזור בסוף השנה לביתה, לאמריקה. את מכתבה סיימה בדברים על הפחינות הקרובות.

בדממת הערביים במעוז הצבאי, מול אפקים נישאים, אפלים לחלוטים מלבד איזה ניצנוצים הרריים עמומים, כהשתקפות כוכבים באוויר הגבוה, זממתי בלבי מזימה של גבר: כיצד לקיים את ההכרח. קצר־רוח ציפיתי לסיומה של תקופת השירות. כשחזרתי היה קיץ בעיצומו ובאוניברסיטה עמדו בהרצאות הסיכום. אני התעלמתי מהכל. לא הזכרתי את מכתבה של איליין. דבקתי ולא הנחתי לה. ימים ולילות הקפתי אותה. סגרתי את דרכה לאוניברסיטה. סילקתי את ספריה. בדיבורים אחדים עקרתי את אסף לחדר של חברים. חבר טוב, אסף! האופנוע עבד כמטורף. יחד שעטנו בדרכי הקיץ, לגליל, למצדה. לנו יחדיו בשדות, לאור מדורות אדומות. מיום ליום דומה היה שאני מהפנט אותה ברצוני. היא נשזפה, מבט נוהה ניגר מעיניה. היו לילות על שפת־ים עזובה. היו שחרים תכולים בחורשת אקליפטים. היו ערבים של ריקודים משוגעים בדיסקוטקים. מיוזעים, מרוגשים, היינו יוצאים להצטנן במסע האופנוע המהיר, והביתה, לחדרי, לאהוב אותה בחזקה, בפרץ־תזווית, לגרום לה שתאהב אותי עד שגעון, עד כדי שכחת כל חשבון וכל תכנית.

היא לא הזכירה דבר. אני לא זכרתי דבר. היו ימים משוגעים. כילדים רצנו פעם אחת לגן־החיות. האכלנו את הקופים בטנים. ופעם טיפסנו על גגו של מגדל־שלום. שלובים צפינו בנוף העיר המתפשט והולך עד שמסתיים באופק של גבעות כחולות. מרוב הכחול נשקתי מתחת לאזניה. היא ליקקה את צווארי. ירדנו במדרגות את כל הקומות, יד ביד, צוחקים, שרים לנו שירים.

והיינו מחליפים כוח לילה וחצי יום בחדרי (לא הנחתי לה ללכת לחדרה, לבין האמריקאים, אלא כדי להחליף בגדיה) ושוב יוצאים לדרכים, במעוף אופנוע נאמן שלא הכויב. ארצנו בקיץ הרי משתגעת מעצמה, מקרינה חומה מתוכה בתשוקה מורעבת, מטרת-חושים. אין מקום בעולם לאהבה כמו דרכי ארצנו בעיצומו של קיץ. וכאשר נערה אוהבת אותך, גם את ארצך היא אוהבת.

כמה ימים נמשכה חגיגת הקיץ? לא מניתי. יום אחד, בהרי ירושלים, מול נופים מזדקרים באוויר כנבואת-לב סתומה, ביקשה לחזור. בו-בערב היא צריכה להיות במעון של תלמידי חוץ-לארץ.

מה קרה?

היא צריכה!

בבת-אחת קיפחו נופי ירושלים את קסמם. במסע היורד מן ההרים לשפלה כמעט לא דיברנו. לא עצרנו אלא משדמם האופנוע בפתח המעון.

למחרת חישבתי שלא לבוא אל איליין. שתבוא אלי מעצמה. בצהריים כבר באתי. לא מצאתיה. אמרו לי שהלכה אל יועץ תלמידי חוץ-לארץ אשר במשרד דיקן-הסטודנטים. לא חיפשתי אחריה.

בערב באה, מסורה ונפעמת כאילו לא אירע דבר.

"הפסקנו בהרי-ירושלים", אמרתי, "אני רוצה להמשיך".

היא היתה ביד. לכל אשר אקחנה, תלך.

בחודש סיון השחר מקדים. בטרם-אור כבר דהרנו בכבישים ריקים. באורה הפחולה ובאד קליל, שמתעבה לערפילים נוצצים מעל נחלים וערוצים, עלתה הארץ כעולה מן הרחצה, עודה אפלה, קדמונית, תובעת נאמנות לאין-קץ, ללא תמורה. האם ראתה איליין את ארצנו עם שחר? במעלות ההרים זרחה עלינו השמש. מדרונות מוזהבים גהרו עלינו ויערותיהם הצעירים, הילדותיים, אמרו תשוקה לצמות. האם ראתה זהב-הרים ניתך בירוק? זיתים עתיקים, ארנים, חורבות, שריונים נושנים מחלידים—הלוא אלו שכיות-החמדה אשר לנו.

בעיר העתיקה סיירנו בבת-כנסת נושנים. בפותל נעצה פתק בין האבנים (ראיתי בעד חרפי הגדר המפרידה בין גברים לנשים). נסענו לבית-לחם, לקבר-רחל, ולחברון, למערת המכפלה. עלינו למקומות הקדושים, שקטים, מהורהרים. מדי-פעם תפסו ידיו זו בזו תפיסות פתאומיות, כמבוהלות.

זה היה טיול אחרון. בערב ביקשה לחזור. למחרת לא באה. בלילה יצאתי לחפשה ולא מצאתיה. היא נסעה אל קרובים, אמרו לי. שני ימים לא עזבתי את חדרי, שמא תבוא בהיעדרי. איליין לא באה. לא טילפנה. לא הריצה גלויה.

מה אירע, בעצם? רגיל אני גם בפרידות. מדי תקופה בתקופה נתפס אני לפרשה עם נערה. כרגיל, אחד מן השנים, היא או אני, נסוג, מנתק מגע. באים מיני היראהרים, פליאות, כאבי-לב... ושכחה. שוב אני ממתין להירהורים ולכאבי-הלב ואינם באים. רק כמין התרוקנות, כמו יצא הכוח ולא נתחדש, ואין מה לעשות אלא לישון. שינה ארוכה בחדר מוגף. לישון אל תוך החורף. וזה היה קיץ בעיצומו.



אסף טילטל אותי משנתי.

"עכשיו אתה ישן", צחק עלי. "התחלפנו בתפקידים. כבר צהריים, בוא לאכול".

הוא בא לסיים ענייניו לקראת החופשה הקרובה.

שטוף-זיעה במיטתי, עייף, מחוץ לכל זיקה, השקפתי נכחי בחדר השומם ובחלון שפתח אסף לאור היום. נדמה היה, חובה כלשהי שאני חייב בה החמצתי בשנתי, ומוטב כך. לא זכרתי אלא את חובות סוף השנה: בחינות, עבודות סמינריוניות, הרשמה לשנה הבאה (השנה האחרונה!). שוב אותם טפסים, אותן תביעות מדויקות, אותם פרופיסורים, תלמידים, נערות. אילו נמצא משהו אחר מעיקרו, רחוק, בלתי-נודע, המערור ציפיות וייחולים.

"קום", אמר אסף, "נלך לאכול".

"מה תאמר, אסף, על רעיון כזה: לקום ולעלות על אניה ולהפליג למוזאמביק, לגינאה, לסומאטרה, ליאווה..."

"אינני רוצה להתערב בעניינים שלך, אבל אחרי תעלולים כאלה גם אני הייתי נגמר", אמר אסף. "ארוחה טובה תועיל לך".

התקלחתי, יצאנו לאכול. האופנוע המתין בצד הקיר, מבויש. לא הבטתי בו. אחרי הארוחה חזרתי לבדי לחדר, הוצאתי את העבודה הסמינריונית המיועדת לפרופיסור ענבר, דיפדפתי מעט והטמנתי במגירה. עלה בדעתי לטלפן הביתה, לשאול לשלום הורי, שלא ראיתם בשבועות אלה. המאמץ נראה רב מדי. נוסף לזה, אמי תשאל באהדה גלויה על איליין.

למחרת הלכתי למשרדו של דיקן-הסטודנטים. נכנסתי אל היועץ לתלמידי חוץ-לארץ. זה היה בחור בסבר כפול: פנים צעירים ושזופים, ושער-שיבה נוצץ. הוא הושיבני באהדה אל שולחנו. במה יוכל לעזור לישראל שכמוני?

אני מבקש לדעת על תלמידה אחת, ששאלה ממני מחברות להעתקה ונעלמה מן האופק, ועכשיו, לקראת הבחינות, נשארתי בידיים ריקות.

"והיא תלמידת חוץ-לארץ?" התפלא האיש.

"בוודאי, הרי למדנו יחד אצל הפרופיסור ענבר". מסרתי לו את שמה.

הוא הבטיח לברר מיד. הביא תיבת-כרטסת, דיפדף, שלף כרטיס. נכון, תלמידה זו למדה אצל הפרופיסור ענבר. ובכן, היא עומדת לחזור לארצות-הברית, והודיעה על פינוי חדרה במעון עם סיום הבחינות. עדיין אוכל למצוא אותה במעון. רשם לי על פתק את מספר חדרה. הוא מקווה שהמחברות תושבנה לי בשלום.

הלכתי למשרד המחלקה שלנו. ביררתי את מועדי הבחינות. טוב שעדיין האופנוע בידי. בנסיעה אל חוף הים, ועל החול הרטוב לאורך המים, מצאתי חולית מבודדת, ואין איש נראה. מטיל עצמי בחול וסופג שמש, קולט את החום בכל אברי, מקשיב לזרימתו הממלאת את הגוף כשיפרון, ובלי מחשבות, בלי צער ובלי שמחה, קיים בתוך הממשות, שומע את השעות עוברות.

המתנתי בזווית המסדרון. בדלת הפתוחה ראיתם כותבים. הפרופיסור ענבר יצא

מן האולם. ראה אותי והתעכב :

"מדוע אינו נבחן", שאלני בסגנונו העקיף.

"הייתי במילואים", קיצרתי. "במועד שני אֶבחן".

"הרי זה שירות לאומי", אמר הפרופיסור, "ולכאורה, אין דבר גדול מזה. אך עם מחשבה שניה מתעוררות קושיות. אם נאמר, תלמידי האוניברסיטה הריהם כתלמידי-חכמים, אינם נקראים אלא למלחמת-מצנה, וכל זמן שאין זו מלחמת-מצנה הרי קריאתם היא ביטול תורה, והוא עוול חמור על-פי מושגינו..."

"לענין העבודה הסמינריונית", נכנסתי, כדי להסיתו מדבריו, "אצטרך עוד זמן-מה. גם זה בגלל המילואים".

"אין דבר, ובלבד שתכין לנו עבודה יפה".

הוא זקף את כובעו, הפסיע במסדרון.

לבסוף התחילו לצאת תלמידות שסיימו מבחן. באלכסון הביטו בי. התעלמתי. איליין כתבה שם בגאמנות, במין מסירות, כדרכה. יכולתי לחכות לה כאן עד בלי די. האחרונה יצאה. ניצבתי לפניה.

"הנה יורם!"

"בוא, איליין, אני מחכה לך".

בעיניה הלאות, בפניה העייפים ניפרו שעות המבחן. אחזתי בידה. אולי היתה זו אחיזה אלימה מדי. היא טילטלה בזרועה, אך נשמעה ובאה אתי. לא איכפת היה לי לאן נלך, ובלבד שנלך. לאור השמש גרתי אותה אל הרחבה, והישר אל רחוב חדש, אל בין פיגומי בתים בבניינים. עדיין לא עזבתי את ידה, ואגב הליכה דיברתי :

"אני לא שואל : מדוע. אני שואל : מה יהיה".

היא עמדה. "אני נוסעת הביתה, יורם".

"ובכן, את נוסעת".

"הרי ידעת. כל הזמן ידעת".

"ידעתי. כתבת לי, את נוסעת".

"ואני לא מבקשת ממך לנסוע אתי. הייתי רוצה לבקש, אבל ממילא לא תסע. אינך רוצה לנסוע. אינך יכול לנסוע".

"אני לא אסע".

"ואתה לא תבקש ממני להישאר, כי אני לא אֶשָּׂא. אינני יכולה להישאר פה".

"על זה אני בכל-זאת שואל : מדוע".

"אני גלותית. אני רוצה להישאר גלותית. גם זו דרך להישאר יהודיה. זו מחשבה שחשבתי כל השנה הזאת. אני אהבתי את הימים הנפלאים שלנו, אבל אני אחזור".

"אם לדבר על עצמי, נתתי לך הוכחות ברורות שאני רוצה בך".

"נתת לי, וקיבלת ממני".

"עכשיו נחשוב עלינו, על עצמנו".

"חשבתי, יורם. ואני חוזרת הביתה".

כמחוצה לי ראיתי את עצמי מפנה גב, ולא במחשבה, לא ברצון, עוזב אותה ברחוב החדש, בין פיגומי הבתים, הולך ממנה צעד-צעד, לאט-לאט, צפוי להתקדם קדימה, באור השמש, בחום הקיץ. מוכנית הפכתי פני. היא פסעה אחרי, במרחק-מה, מבטת בגבי.

סוף השנה באוניברסיטה מהיר מתחילתה. הדברים מסתיימים כמאליהם. פעמים אחדות ראיתי את איליין, ולא שררה בינינו רוח רעה. היא באה אל חדרי, מסורה כבימים הראשונים, נכמרת. לילות אלה היו עצובים, מהורהרים, כעין הענקת חסד אחרון. כאשר פג קסמו של המרוץ, של הנסיון להשתלט על מהלך המאורעות, שוב אין תכלית. פעם אחת ביקשה ממני לסור אתה למעון תלמידי חוץ-לארץ, לסייע לה בהובלת חפציה לחברת-המשלוח. המעון היה נטוש ברובו, מזוהם, יושביו מיהרו כתום השנה להסתלק, לקיבוצים, לטיולים, חזרה לארצותיהם, והניחו אחריהם קרעי נייר וחוטאים, מלבושים צואים, מסדרונות מוכתמים, בית פרוע. טילטלתי את חבילותיה של איליין אל המדרכה. במונית הובלתי לבדי את הפבודה אל חברת-משלוח ברחוב בן-יהודה. חזרתי אל המעון למסור את הקבלה, ולא מצאתיה. אין דבר. בימים אלה חדלתי מלצפות. אינני רוצה שתבטיח כל הבטחה. אינני רוצה להבטיח. שיעבור הזמן, שתסע. ישוב הכל למקומו. אולי בקרוב שוב יגייסו אותי לשירות חדש במילואים.

והיא—בימים האחרונים פג שזפונה, החווירה מאד. מבטה מישיר ורך, אותה שקיעות אפלה של עיניים התעמקה. לא דיברה בפרידה, רק ביקשה שאתפנה לה בערב מסוים. היא באה ועמה תיק כבד, בחיך אמריקאי. גם אני חייכתי כאילו נתקשו שפתי. ראיתי חובה לשמור על צורת הדברים, כאילו מסתכלים מאחרי גבי לראות איך אני נוהג במקרה זה. עד שעת חצות גותרו לנו שעות אחדות.

"לאן?" שאלתי בנוסח קל.

"לאכול", פסקה כבעלת-נסיון. הנפתי ידי במין ברכת-הסכמה, מאלי.

האופנוע אינו מכוזב. קשרתי את התיק אחר המושב האחורי ובתוך רגעים אחדים נמצאנו בכרם-התימנים, במסעדה מזרחית. במתכוון הארכנו באכילה. סיפרה לי שזכתה בציונים יפים. בשבילה היתה זו שנה מבורכת.

"גם הציונים שלי יהיו מצוינים", אמרתי. "עכשיו אלמד במרץ רב".

אחר-כך נסענו כדרכנו. עוד היה לנו פנאי. הקפתי לאורך החוף ליפו, ובדרכי עקיפים, בין פרדסים ישנים ושדות-בור, אל גבעות חשופות. יפים הלילות בכנען, עצובים, אף-על-פי שכבר אין תנים מיללים ואין אורחות-גמלים פוסעות, ורק אורות דוהרים בכבישים. בחמת-טירוף, במירוץ עז כמשליכים נפשנו מנגד, בין כלי-רכב נרגזים, בין סנוורים לאפלות-פתאום, שעטנו. מאחור חבקה לי איליין כדרכה, בצניעות שיש בה כפל-ממשות, שדיה רחפו כמבלי-מישים על גבי, ידיה חזו רכות על מתני. פעמים דימיתי כי הניחה מצחה על שכמי בהודיה סתומה.

עבודתי הסמינריונית על "גורמים היסטוריים של תמורות רוחניות ביהדות ספרד בשלהי התקופה המוסלמית" מונחת לפני על שולחני. אני רואה, אין מה להוסיף. צריך להעתיק, להשלים הערות-שוליים (הפרופיסור אוהב בעיקר את הערות-השוליים), ולהגיש לבדיקה. אני צופה ויכוח אקדימי חמור על עבודתי זו. הפרופיסור ענבר סבור כי תמורות רוחניות פועלות לפי חוקיות משלהן, כאילו רוח מולידה רוח, ואילו אני בעבודתי הדגשתי את הצד ההיסטורי, העובדתי, הפועל מצדו על הרוח כפעולת השמש השוזפת את עורנו. בעצם, ככל שאני מהרהר בדברים, אינני יודע מהי רוח ומהי היסטוריה; וכשאני מנסה לדמות בלפי את התמורות, איני רואה אלא שבשבת חגה על צירה בתנועות מתונות ועצים מתכופפים ומזדקפים בהמיה סתומה.

דגניה ב, קיץ תשלב